

Kinga Fink

Uniwersytet Rzeszowski, Instytut Muzyki Kolegium Nauk Humanistycznych, Polska

Z GRABOWNICY STARZEŃSKIEJ DO LWOWA. O DRODZE ARTYSTYCZNEJ JANA CZUBSKIEGO, UCZNIA KAROLA MIKULEGO

Grabownica Starzeńska to wieś położona w województwie podkarpackim, w gminie Brzozów, leży na drodze wiodącej z Brzozowa do Sanoka. W okresie austriackim Grabownica należała początkowo do cyrkułu ze stolicą w Samborze, następnie kolejno do cyrkułów liskiego (leskiego) i sanockiego (od 1786 roku), a od 1865 roku do powiatu brzozowskiego¹. W tej wsi słynącej u schyłku XIX wieku z eksploatacji złóż ropy naftowej urodził się Jan Czubski (1841–1902), kompozytor i nauczyciel muzyki, organizator chórów i dyrygent, animator życia muzycznego Galicji². U badacza biografii Czubskiego szczególne zainteresowanie budzi droga edukacji i kariery zawodowej wychowanego w niezamężnej rodzinie chłopskiej muzyka, który jako młodzieniec wyjeżdża na studia muzyczne do Lwowa, gdzie następnie przez ponad 20 lat prowadzi działalność pedagogiczną i artystyczną, zdobywając uznanie nie tylko w środowisku gali-

¹ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 2, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1881, s. 782; R. Ostrowski, *Grabownica Starzeńska. Kartki z dziejów wsi*, Grabownica Starzeńska–Brzozów–Rzeszów 2009, s. 42, 48.

² Biogramy i opracowania szczegółowe poświęcone Janowi Czubskiemu: W. Hordyński, *Czubski Jan* [w:] *Polski Słownik Biograficzny* [dalej: PSB], t. 4, Kraków 1938, s. 372; J. Reiss, *Czubski Jan* [w:] *Słownik muzyków polskich*, t. 1, red. J. Chomiński, Kraków 1964, s. 98; A. Meissner, *Nauczyciele muzyki w galicyjskich zakładach kształcenia nauczycieli w latach 1871–1918* [w:] *Musica Galiciana. Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich (od doby piastowsko-książęcej do roku 1945)* [dalej: *Musica Galiciana*], t. 3, red. L. Mazepa, Rzeszów 1999, s. 208 [biogram]; J. Kamińska-Kwak, *Czubski Jan* [w:] *Encyklopedia Rzeszowa*, [red. naczelny J. Draus], Rzeszów 2004, s. 74; wyd. 2, Rzeszów 2011, s. 101; J. Meissner-Łozińska, *Czubski Jan (1841–1902)* [w:] *Słownik biograficzny twórców oświaty i kultury XIX i XX wieku Polski południowo-wschodniej*, red. A. Meissner, K. Szmyd, Rzeszów 2011, s. 85; S. Pięta-Kowalik, *Odślonięcie pomnika Adama Mickiewicza – scena z życia dziewiętnastowiecznego Rzeszowa utrwalona w kompozycji Jana Czubskiego*, „Kamerton” 2017, nr 61, s. 125–133; *eadem*, *Portret Wiktora Zbyszewskiego w kompozycji Jana Czubskiego – przypomnienie sylwetki rzeszowskiego patrioty*, „Dydaktyka Polonistyczna” 2018, nr 4(13), s. 74–81; *Czubski Jan* [w:] K. Janeczewska-Sołomko, B. Roźniatowska, *Muzycy pedagodzy urodzeni do 1871 roku w kulturze polskiej. Leksykon*, Warszawa 2018, s. 108.

cyjskim, ale również na pozostałych terenach ziem polskich jako znakomity pedagog i popularyzator pieśni chóralnej oraz autor śpiewników, które weszły do stałego kanonu muzycznej edukacji szkolnej w Galicji. Rozpoczęta w mieście nad Pełtwią i kontynuowana w Rzeszowie (w latach 1892–1902) kariera zawodowa Czubskiego zasługuje na uznanie z uwagi na utrudniony zwłaszcza w okresie przedautonomicznym dostęp galicyjskiej młodzieży wiejskiej do edukacji, która zazwyczaj kończyła się na poziomie szkoły ludowej. Dalsza nauka w szkołach średniego i wyższego szczebla, związana z kształceniem dzieci chłopskich poza domem, okupiona była ogromnym wysiłkiem finansowym nie tylko rodzin, ale też samych uczniów, którzy musieli wykazać się dużą determinacją w pokonywaniu różnorodnych trudności³.



Ryc. 1. Portret Jana Czubskiego, odbitka fotograficzna na kartoniku wykonana w Zakładzie Artystyczno-Fotograficznym M.A. Olmy w Krakowie

Źródło: Biblioteka Jagiellońska w Krakowie, Oddział Zbiorów Specjalnych, Sekcja Zbiorów Graficznych i Kartograficznych, sygn. BJ Graf. I.F. 182.

³ A. Meissner, *Edukacja młodzieży chłopskiej w Galicji doby autonomicznej*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2007, nr 23, s. 21–33.

Od drugiej połowy XVIII wieku Grabownica była własnością rodu Starzeńskich, ale już w roku 1845 dobra przejął Teofil Ostaszewski ze Wzdowa (1807–1889), który 4 lata później pojął za żonę Emmę Honoratę z Załuskich (1831–1912)⁴. To przypuszczalnie dzięki niej (wnuczce kompozytora Michała Kleofasa Ogińskiego⁵ i śpiewaczki Marii Nèri), utalentowanej pianistce, która pobierała lekcje u Karola Mikulego⁶, został zauważony talent u młodego Czubskiego, chłopca „o jasnej główce i błękitnych marzycielskich oczętach”, który – jak podają źródła – rwał się „do skrzypek i fujarki”⁷. Liczne zasługi dla rozwoju oświaty ludowej w Galicji położył również Ostaszewski, orędownik zniesienia pańszczyzny i unowocześniania gospodarki rolnej na wsi, fundator szkoły we Wzdowie, autor książek przeznaczonych dla ludu wiejskiego rekomendowanych przez galicyjską Radę Szkolną Krajową⁸. W źródłach brakuje świadectw potwierdzających udzielanie Czubskiemu stałego finansowego wsparcia w postaci stypendium przez Ostaszewskiego. Wiadomo jednak, że wynagradzał on materialnie chłopów, którzy kształcili swoje dzieci⁹. Przypuszczalnie również dzięki koneksjom Emmy i Teofila Ostaszewskich w polskim środowisku oświatowym i kulturalnym Czubski nawiązał kontakty zarówno z Mikulim, jak i Józefem Ignacym Kraszewskim¹⁰.

Na podstawie relacji wspomnieniowej Stanisława Bursy wiemy, że Czubski mimo trudnych warunków materialnych uczył się gry na skrzypcach i organach u przygodnych nauczycieli¹¹. Edukację muzyczną rozpoczął najprawdopodobniej w szkole parafialnej w swojej wsi, którą ok. połowy XIX wieku prowadził organista pełniący równocześnie funkcję gminnego pisarza, a następnie w funkcjonującej od 1851 roku jednoklasowej szkole ludowej z jednym nauczycielem¹².

⁴ R. Ostrowski, *Grabownica Starzeńska...*, s. 45, 47–48.

⁵ J. Ostaszewski, *Ostaszewski Kazimierz [w:] Ziemianie polscy XX wieku. Słownik biograficzny*, cz. 2, Warszawa 2016, s. 55.

⁶ I. Załuski, *A Polish Family in Music*, „Contemporary Review” 1997, vol. 270, no. 1573 (February), s. 95. Pierwszych lekcji gry na fortepianie udzielała Emmie matka, Amelia Załuska z Ogińskich (1805–1858), współzałożycielka uzdrowiska Iwonicz-Zdrój, która uprawiała i komponowała muzykę z zamilowaniem wyniesionym z domu rodzinnego, a następnie w 1846 roku – Eduard Pikhert, profesor konserwatorium wiedeńskiego. *Wspomnienia o rodzinie Załuskich w XIX stuleciu*, Kraków 1907, s. 45, 57; A. Kwilecki, *Załuscy w Iwoniczu 1799–1944*, Kórnik 1993, s. 32–35, 99.

⁷ S. Bursa, *Jan Czubski (Wspomnienie)*, „Głos Rzeszowski” 1902, nr 46 (16 XI), s. 1.

⁸ B. Łopuszański, *Ostaszewski Teofil Wojciech [w:] Polski Słownik Biograficzny*, t. 24, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1979, s. 459–460; A. Kwilecki, *Załuscy...*, s. 99; R. Ostrowski, *Grabownica Starzeńska...*, s. 46.

⁹ B. Łopuszański, *Ostaszewski Teofil Wojciech*, s. 459; A. Kwilecki, *Załuscy...*, s. 99.

¹⁰ Biblioteka Jagiellońska w Krakowie [dalej: BJ], rkps 6494 IV, *Korespondencja Józefa Ignacego Kraszewskiego*. Seria III: *Listy z lat 1863–1887*, t. 34, list J. Czubskiego do Józefa Ignacego Kraszewskiego, Lwów, 2 października 1879, s. 277. Por. B. Łopuszański, *Ostaszewski Teofil Wojciech*, s. 459; R. Ostrowski, *Grabownica Starzeńska...*, s. 46.

¹¹ S. Bursa, *Jan Czubski...*, s. 1.

¹² Zob. R. Ostrowski, *Grabownica Starzeńska...*, s. 241–242.

Nie wiadomo gdzie Czubski ukończył szkołę średnią. Wiedzę muzyczną uzupełniał natomiast we Lwowie u Mikulego – jak podaje Leszek Mazepa – w zakresie kompozycji¹³. U Luigiiego Dalla Casy, profesora Konserwatorium Galicyjskiego Towarzystwa Muzycznego (w latach 1860–1865)¹⁴, studiował przypuszczalnie śpiew chóralny i solowy oraz uczył się u Ignacego Franciszka Guniewicza, kompozytora oraz dyrygenta lwowskiej orkiestry teatralnej (1865) i orkiestry teatru ukraińskiego towarzystwa „Ruśka Besida” (1870–1871)¹⁵. Nie były to prawdopodobnie systematyczne studia muzyczne z uwagi na trudną sytuację materialną uniemożliwiającą ukończenie pełnych studiów¹⁶. Można zatem przypuszczać, że Czubski był w istocie samoukiem, co potwierdza relacja Bursy¹⁷.



Ryc. 2. Emma Ostaszewska z Żaluskich przy fortepianie

Źródło: A. Kwilecki, *Żaluscy w Iwoniczu*, Kórnik 1993, s. 101.

¹³ J. Mazepa, *Stronki muzycznego minuloego Lwowa (z neopublikowanego)*, Lwów 2001, s. 85.

¹⁴ *Ibidem*. Por. L. Mazepa, *Szkolnictwo muzyczne Lwowa w okresie austriackim (1772–1918)* [w:] *Musica Galiciana*, t. 1, red. L. Mazepa, Rzeszów 1997, s. 88 J. Mazepa, T. Mazepa, *Шлях до Музичної Академії у Львові, т. 1: Від доби міських музикантів до Консерваторії [поч. XV ст. – до 1939 р.]*, Lwów 2003, s. 193, 194.

¹⁵ *Nowiny i rozmaitości teatralne*, „Kurier Teatralny Lwowski” 1870, nr 5 (13 XI), s. 3; *Wiadomości teatralne i artystyczne*, „Kurier Teatralny Lwowski” 1871, nr 43 (23 IV), s. 2; Я. Горак, *Ігнацій Гуневич і формування Анатолія Вахнянина як музиканта (до історії українсько-польських взаємин)* [w:] *Musica Galiciana*, t. 5, red. L. Mazepa, Rzeszów 2000, s. 219–224.

¹⁶ W. Hordyński, *Czubski Jan*, s. 372.

¹⁷ S. Bursa, *Jan Czubski...*, s. 2.

Działalność artystyczną Czubski rozpoczyna jako organista w kościele św. Anny we Lwowie, ale dzięki muzycznym zdolnościom, wytrwałości i ciężkiej pracy (cechy te podkreślają autorzy wspomnień pośmiertnych o muzyku)¹⁸ – z chwilą otwarcia zakładów kształcenia nauczycieli w Galicji w roku 1871 – zostaje mianowany dekretem Wysokiej c.k. Rady Szkolnej Krajowej nauczycielem w Seminarium Nauczycielskim Męskim we Lwowie, gdzie naucza śpiewu i muzyki przez dwie dekady do 1891 roku¹⁹. Jak wynika z badań przeprowadzonych przez Andrzeja Meissnera, poziom przygotowania zawodowego nauczycieli zatrudnianych w seminariach, szczególnie w pierwszym okresie ich funkcjonowania, tj. do lat 90., nie był wystarczający. Jednak Czubski wymieniany jest wśród pedagogów posiadających kwalifikacje zawodowe do nauczania śpiewu i muzyki w seminariach nauczycielskich²⁰. Prawdopodobnie dwukrotnie składał egzaminy potrzebne mu do stabilizacji w zawodzie nauczycielskim. Po raz pierwszy egzamin kwalifikacyjny złożył na Uniwersytecie w Pradze w 1885 roku²¹, a po raz drugi w konserwatorium praskim w 1892 roku²². Przypuszczalnie to właśnie w Pradze kształcił się w grze na skrzypcach u znanego czeskiego pedagoga Otakara Ševčíka, który w latach 1892–1909 był profesorem tutejszego konserwatorium²³.

¹⁸ Nekrologi i wspomnienia pośmiertne poświęcone Czubskiemu ukazały się na łamach prasy lwowskiej, rzeszowskiej i warszawskiej. Zob. Zmarli, „Gazeta Lwowska” 1902, nr 251 (1 XI), s. 4; „Kronika”; „Gazeta Narodowa” 1902, nr 270 (1 XI), s. 2; S. Bursa, *Jan Czubski...*, s. 1–2; Zmarli, „Przegląd Tygodniowy Życia Społecznego, Literatury i Sztuki” 1902, nr 45 (8 XI), s. 550; k., Zmarli. *Jan Czubski*, „Tygodnik Ilustrowany” 1902, nr 47, s. 938.

¹⁹ BJ, rkps 8077 III, *Korespondencja Michała Bobrzyńskiego – od września 1890 wiceprezenta Rady Szkolnej Krajowej – z lat 1890–1891*, k. 578, list Stanisława Mottego do Zofii z Cegielskich Bobrzyńskiej, Żegiestów, 15 sierpnia 1891 [autobiograficzne dane Jana Czubskiego]; *Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskim na rok 1872*, Lwów 1872, s. 377; *Szematyzm... na rok 1873*, Lwów 1873, s. 379; *Szematyzm... na rok 1874*, Lwów 1874, s. 408; *Szematyzm... na rok 1875*, Lwów 1875, s. 403; *Szematyzm... na rok 1876*, Lwów 1876, s. 412; *Szematyzm... na rok 1890*, Lwów 1890, s. 393; *Szematyzm... na rok 1891*, Lwów 1891, s. 393. W szematyzmach z lat 1872–1876 Czubski jako nauczyciel lwowskiego seminarium męskiego figuruje pod nazwiskiem Czupski Jan. Por. *C.K. seminaria nauczycielskie męskie i żeńskie Królestwa Galicji i Wielkiego Księstwa Krakowskiego w okresie 1871–1896. Pamiętnik, wydany z powodu czterdzięciowego jubileuszu galicyjskich seminariów nauczycielskich, obchodzonego we Lwowie w dniach 19, 20 i 21 listopada 1896 r.*, Lwów 1897, s. 318, 328.

²⁰ A. Meissner, *Nauczyciele muzyki...*, s. 199; idem, *Spór o duszę polskiego nauczyciela. Społeczeństwo galicyjskie wobec problemów kształcenia nauczycieli*, Rzeszów 1999, s. 266. Seria: „Galicja i jej dziedzictwo”, t. 11.

²¹ S. Bursa, *Jan Czubski...*, s. 2; W. Hordyński, *Czubski Jan*, s. 372.

²² P. Jan Czubski, „Gazeta Lwowska” 1892, nr 127 (4 VI), s. 3: „Kronika”.

²³ S. Bursa, *Jan Czubski...*, s. 2; W. Hordyński, *Czubski Jan*, s. 372. Por. M. Burczyk, *Otakar Ševčík – ojciec nowoczesnej pedagogiki skrzypcowej*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Edukacja Muzyczna” 2014, z. 9, red. M. Popowska, s. 52–53.

Czubski pracował również w innych lwowskich szkołach średnich – uczył śpiewu w IV Wyższym Gimnazjum (w latach 1883–1891)²⁴ oraz przez krótki czas w Wyższym Gimnazjum Franciszka Józefa (rok szkolny 1892/1893)²⁵. Mimo usilnych działań zmierzających do pozostania we Lwowie²⁶ Czubski opuszcza stolicę Galicji w listopadzie 1892 roku i jako nauczyciel śpiewu i muzyki dołącza do grona pedagogicznego Państwowego Seminarium Męskiego w Rzeszowie, gdzie pracuje aż do śmierci w 1902 roku²⁷. W Rzeszowie od 1894 roku Czubski kieruje założoną pod egidą tutejszego Towarzystwa Muzycznego szkołą muzyczną, w ramach której prowadzono klasy („szkoły”) gry na fortepianie, skrzypcach oraz śpiewu solowego i śpiewu chóralnego²⁸. Niestety szkoła nie przetrwała próby czasu i okres jej funkcjonowania był krótki.

O uznanej pozycji Czubskiego jako pedagoga świadczy fakt, iż przez okres niemal 30 lat wchodził w skład ustalanej przez c.k. Ministerstwo Wyznań i Oświecenia komisji egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół ludowych i wydziatłowych w Galicji – początkowo we Lwowie (w latach 1873–1892), a później w Rzeszowie (w latach 1893–1896 i 1899–1902)²⁹.

²⁴ *Sprawozdanie Dyrektora c.k. IV Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1884*, Lwów 1884, s. 43, 75; *Sprawozdanie... za rok szkolny 1886*, Lwów 1886, s. 78; *Sprawozdanie... za rok szkolny 1887*, Lwów 1887, s. 76; *Sprawozdanie... za rok szkolny 1888*, Lwów 1888, s. 56; *Sprawozdanie... za rok szkolny 1890*, Lwów 1890, s. 56; *Sprawozdanie... za rok szkolny 1891*, Lwów 1891, s. 32.

²⁵ *Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomerji z Wielkiem Księstwem Krakowskim na rok 1893*, Lwów 1893, s. 383.

²⁶ Z prośbą o wsparcie i wstawiennictwo galicyjskich władz szkolnych Czubski zwracał się do Stanisława Motty’ego, wuja Zofii z Cegielskich Bobrzyńskiej, która była żoną Michała Bobrzyńskiego, wiceprezydenta Rady Szkolnej Krajowej. Zob. BJ, rkps 8077 III, *Korespondencja Michała Bobrzyńskiego...*, k. 576–580, list S. Mottego do Z. z Cegielskich Bobrzyńskiej, Żegiestów, 15 sierpnia 1891.

²⁷ *Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomerji z Wielkiem Księstwem Krakowskim na rok 1894*, Lwów 1894, s. 394; *Szematyzm... na rok 1895*, Lwów 1895, s. 394; *Szematyzm... na rok 1896*, Lwów 1896, s. 394; *Szematyzm... na rok 1897*, Lwów 1897, s. 394; *Szematyzm... na rok 1898*, Lwów 1898, s. 469; *Szematyzm... na rok 1899*, Lwów 1899, s. 469; *Szematyzm... na rok 1900*, Lwów 1900, s. 470; *Szematyzm... na rok 1901*, Lwów 1901, s. 469; *Szematyzm... na rok 1902*, Lwów 1902, s. 500; C.K. *seminarya nauczycielskie...*, s. 423, 425; *Sprawozdanie Dyrekcji Państw. Seminarjum Nauczycielskiego Męskiego im. Stanisława Staszica w Rzeszowie za rok szkolny 1935/36*, Rzeszów 1936, s. 17, 21, 65. Por. Jan Czubski, „Głos Rzeszowski” 1902, nr 44 (2 XI), s. 2: „Kronika”.

²⁸ Reklamy prasowe w: „Kurier Rzeszowski” 1894, nr 1 (29 IX), s. 4; nr 2 (7 X), s. 5; 1895, nr 52 (22 IX), s. 4; nr 53 (26 IX), s. 4; nr 54 (29 IX), s. 4. Por. Z Towarzystwa muzycznego, „Kurier Rzeszowski” 1895, nr 52, s. 2: „Kronika”; S. Bursa, *Jan Czubski...*, s. 2.

²⁹ BJ, rkps 8077 III, *Korespondencja Michała Bobrzyńskiego...*, k. 578; *Szematyzm... na rok 1874*, Lwów 1874, s. 410; *Szematyzm... na rok 1877*, Lwów 1877, s. 395; *Szematyzm... na rok 1880*, Lwów 1880, s. 371; *Szematyzm... na rok 1883*, Lwów 1883, s. 380; *Szematyzm... na rok 1886*, Lwów 1886, s. 359; *Szematyzm... na rok 1891*, Lwów 1891, s. 396; *Szematyzm... na rok*

Działalność dydaktyczną we Lwowie i w Rzeszowie Czubski łączył z praktyką artystyczną na polu wykonawczym, organizacyjnym i kompozytorskim. Poza przygotowaniem i prowadzeniem koncertów związanych z uroczystościami szkolnymi³⁰, których okazją były także rocznice narodowe³¹ czy święta kościelne³², angażował swoich uczniów w życie muzyczne miasta. Jego uczniowie brali udział w koncertach towarzyszących uroczystościom patriotycznym lub różnego rodzaju wydarzeniom o charakterze lokalnym, jak np. wieczornica ku uczczeniu Mickiewicza zorganizowana w Sali Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Rzeszowie w grudniu 1894 roku³³ lub ceremonie odsłonięcia pomników w Rzeszowie – Adama Mickiewicza (26 listopada 1892 roku) i Tadeusza Kościuszki (26 czerwca 1898 roku). Dwóm ostatnim z wymienionych uroczystości towarzyszyły prawykonania kantat okolicznościowych Czubskiego na chór męski do słów Henryka Stroki, nauczyciela języka polskiego w rzeszowskim seminarium (incipit *Chwałę wieszczowi niech głosi pieśń*) i Macieja Szukiewicza (incipit *Uderzcie w dzwon!*)³⁴. Ponadto we Lwowie i Rzeszowie Czubski prowadził chóry i orkiestry działające przy stowarzyszeniach naukowych (Czytelnia Akademickiej), kulturalno-oświatowych (Czytelnia Katolickiej, Towarzystwie Pedagogicznym) oraz społeczno-zawodowych (Stowarzyszeniu Katolickiej Młodzieży Rękodzielniczej „Skała”, Katolickim Stowarzyszeniu Robotników „Przyjaźń”), inicjując wiele koncertów m.in. we Lwowie, Drohobyczu,

1892, Lwów 1892, s. 396; *Szematyzm... na rok 1894*, Lwów 1894, s. 398; *Szematyzm... na rok 1895*, Lwów 1895, s. 398; *Szematyzm... na rok 1896*, Lwów 1896, s. 398; *Szematyzm... na rok 1900*, Lwów 1900, s. 474; *Szematyzm... na rok 1901*, Lwów 1901, s. 374; *Szematyzm... na rok 1902*, Lwów 1902, s. 506; *Rozporządzenie z dnia 9 września 1887 r.*, „Gazeta Lwowska” 1887, nr 223 (1 X), s. 1: „Część Urzędowa”; „Czas” 1887, nr 226 (4 X), s. 2; *Mianowania*, „Gazeta Narodowa” 1893, nr 2 (3 I), s. 2: „Kronika”; „Dziennik Urzędowy c.k. Rady Szkolnej Krajowej w Galicji w zakresie szkół ludowych” 1899, nr 40 (29 XI), s. 6.

³⁰ *Sprawy Towarzystwa Pedagogicznego*, „Szkola” 1881, nr 48 (26 XI), s. 392 [pogrzeb ks. Feliksa Königa, katechety lwowskich seminariów nauczycielskich]; *Poświęcenie gmachu IV gimnazjum państwowego we Lwowie*, „Gazeta Lwowska” 1890, nr 212 (16 IX), s. 4; *Uroczystość szkolna w gimnazjum IV.*, „Słowo Polskie” 1904, nr 326 (13 VII), s. 3: „Wiadomości bieżące”.

³¹ *Wieczorek mickiewiczowski*, „Głos Rzeszowski” 1899, nr 10 (17 XII), s. 3.

³² *Poświęcenie dzwonów dla kościoła OO. Bernardynów*, „Głos Rzeszowski” 1899, nr 38 (17 IX), s. 2: „Kronika”; nr 39 (24 IX), s. 2: „Kronika”.

³³ *Wieczorek ku czci Mickiewicza*, „Kurier Rzeszowski” 1894, nr 13 (23 XII), s. 4.

³⁴ *Kantata wykonana podczas odsłonięcia pomnika Adama Mickiewicza w Rzeszowie, dnia 26. Listopada 1892 roku. Śpiew na cztery głosy męskie, utworu Jana Czubskiego. Słowa Henryka Stroki*, Rzeszów 1892; *W Rzeszowie*, „Gazeta Narodowa” 1892, nr 284 (26 XI), s. 2: „Kronika”; *Odsłonięcie pomnika Kościuszki*, „Głos Rzeszowski” 1898, nr 24 (12 VI), s. 2: „Kronika”; nr 26 (26 VI), s. 3 [tekst słowny kantaty Czubskiego]; *Uroczystość odsłonięcia pomnika Tadeusza Kościuszki w Rzeszowie*, „Głos Rzeszowski” 1898, nr 27 (3 VII), s. 2; *Uroczyste odsłonięcie pomnika Kościuszki*, „Echo Przemyskie” 1898, nr 50 (23 VI), s. 3: „Kronika”. Por. S. Pięta-Kowalik, *Odsłonięcie pomnika...*, s. 125–133

Truskawcu, Tarnowie, Rymanowie-Zdroju i Muszynie, w których występował jako dyrygent oraz pianista-kameralista³⁵. Z kolei jako członek Towarzystwa Pomocy Naukowej we Lwowie oraz lwowskiego, a następnie rzeszowskiego oddziału Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” realizował pozaartystyczne pasje, angażując się w różnego rodzaju inicjatywy o charakterze oświatowym i społecznym, np. w budowę bursy dla uczniów pochodzących z ubogich rodzin³⁶.

Zarówno aktywność dydaktyczna, jak i praca z zespołami chóralnymi oraz instrumentalnymi zainspirowała Czubskiego do opracowania podręczników z zakresu metodyki nauczania gry na skrzypcach i nauki śpiewu oraz śpiewników szkolnych obejmujących zarówno kompozycje autorskie, jak i jego opracowania pieśni ludowych oraz utworów polskich kompozytorów, m.in. Fryderyka Chopina, Stanisława Moniuszki, Ignacego Feliksa Dobrzyńskiego i Józefa Nowakowskiego. Do ważnych osiągnięć dydaktycznych Czubskiego należy opracowanie *Śpiewnika polskiego dla ochronek, szkół ludowych i wydziałowych* wydane w czterech częściach nakładem Towarzystwa Pedagogicznego w latach 1880–1886³⁷, który uzyskał publiczną aprobatę Rady Szkolnej Krajo-

³⁵ „Szkoła” 1880, nr 19 (8 V), s. 153; 1884, nr 10 (8 III), s. 78; nr 29 (19 VII), s. 242; 1886, nr 30 (24 VII), s. 233; *Walne zgromadzenie*, „Gazeta Lwowska” 1880, nr 111 (15 V), s. 3; „Kronika”; *Drohobycz 24 lipca*, „Czas” 1880, nr 172 (30 VII), s. 2; „Kronika miejscowa i zagraniczna”; *W Czytelnicy akademickiej*, „Gazeta Narodowa” 1884, nr 294 (21 XII), s. 3; „Kronika miejscowa i zamiejscowa”; *Towarzyskie zebranie*, „Dziennik Polski” 1888, nr 80 (20 III), s. 2; *Wieczorek. Tow. pedagogicznego*, „Gazeta Narodowa” 1888, nr 289 (16 XII), s. 2; „Kronika miejscowa i zamiejscowa”; *Towarzyskie zebranie*, „Gazeta Lwowska” 1889, nr 97 (28 IV), s. 3; „Kronika”; *Zebranie towarzyskie*, „Gazeta Narodowa” 1890, nr 47 (26 II), s. 3; „Kronika miejscowa i zamiejscowa”; *Rymanów 9 sierpnia*, „Czas” 1890, nr 184 (12 VIII), s. 2; „Kronika”; *W Czytelnicy katolickiej*, „Gazeta Lwowska” 1892, nr 60 (15 III), s. 3; „Kronika”; „Skala”, „Gazeta Lwowska” 1892, nr 104 (7 V), s. 3; „Kronika”; *Alfabetyczny spis członków lwowskiego oddziału Towarzystwa Pedagogicznego od założenia do roku 1894* [w:] W. Brzeziński, *Historia lwowskiego oddziału Towarzystwa Pedagogicznego. W 25-lecie rocznicę istnienia*, Lwów 1894, s. 2; *Muszyna 22 sierpnia*, „Zdrojowiska” [Tarnów] 1898, nr 13 (24 VIII), s. 4; *Święcone w przyjaźni. (Dokończenie)*, „Głos Rzeszowski” 1899, nr 19 (7 V), s. 1; *Póhwiekowa przeszłość Stowarzyszenia Katolickiej Młodzieży Rękodzielniczej „Skala” we Lwowie*, oprac. J. Białynia Chołodecki, Lwów 1906, s. 77.

³⁶ „Sokół” lwowski, „Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1886, R. 6, nr 6 (czerwiec), s. 45; *Bursa Towarzystwa pomocy naukowej we Lwowie*, „Gazeta Narodowa” 1887, nr 4 (6 I), s. 2; „Kronika miejscowa i zamiejscowa”; *Sprawozdanie z czynności Wydziału Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Rzeszowie za rok 1892*, Rzeszów 1893, s. 16; *Sprawozdanie... za rok 1893*, Rzeszów 1894, s. 16; *Sprawozdanie... za rok 1894*, Rzeszów 1895, s. 12; *Sprawozdanie... za rok 1895*, Rzeszów 1896, s. 19; *Sprawozdanie... za rok 1896*, Rzeszów 1897, s. 43.

³⁷ *Śpiewnik polski dla ochronek, szkół ludowych i wydziałowych* ułożył Jan Czubski. *Część I: Dla ochronek i klasy I*, Lwów 1880, nakładem Towarzystwa Pedagogicznego; *Część II: Dla klasy II, i III.*, Lwów 1881; *Część III: Dla klasy IV., V. i VI.*, Lwów 1882; *Część IV: Śpiewy kościelne*, Lwów 1886, egzemplarze nut w: Biblioteka Narodowa w Warszawie [dalej: BN], sygn. Mus.I.4077/1–4.

wej, a więc najważniejszego organu administracji polskiego szkolnictwa w autonomicznej Galicji³⁸. Rekomendowany przez Radę do użytku galicyjskim szkołom elementarnym i średnim śpiewnik Czubskiego był polecany nie tylko jako podręcznik szkolny. Zalecano go też do muzykowania domowego ze względu na jego walory wychowawcze i artystyczne, oceniany był wysoko, także przez śpiewaków i pedagogów, w różnego rodzaju recenzjach, które ukazywały się na łamach prasy galicyjskiej i warszawskiej³⁹. Przez Jana Kleczyńskiego został określony jako „wyborny śpiewnik dla dzieci”, a sam Czubski jako autor „bardzo wdzięcznych i muzykalnie napisanych piosenek dla młodego pokolenia”⁴⁰. W opinii Kraszewskiego ten „starannie i umiejętnie złożony zbiorek” zasługiwał na jak najszerze rozpowszechnienie zwłaszcza wśród dzieci i ludności wiejskiej⁴¹. Jak podkreślano w wielu recenzjach i notkach prasowych, śpiewnik wypełniał lukę w nauce śpiewu, szczególnie w wychowaniu chłopców. O dużej popularności zbioru świadczą jego kolejne wydania⁴². Uzupełnieniem śpiewnika Czubskiego był opracowany przez niego podręcznik pt. *Praktyczny sposób nauki śpiewu w ochronkach i w klasach I, II i III szkół ludowych* (wyd. Lwów 1882) zatwierdzony przez Radę Szkolną Krajową jako przewodnik metodyczny dla nauczycieli szkół ludowych⁴³.

W rozdział aktywności Czubskiego związanej z upowszechnianiem śpiewu i popularyzacją muzyki wśród młodzieży szkolnej wpisuje się opracowany przez niego śpiewnik pt. *Wiązanka pieśni polskich*⁴⁴ (wyd. Lwów 1890) obejmujący dwugłosowe opracowania pieśni religijnych, patriotycznych i ludowych. Zbiór ten dedy-

³⁸ „Szkola” 1881, nr 51 (17 XII), s. 409; 1886, nr 31 (31 VII), s. 246. Por. k., Zmarli. Jan Czubski, „Tygodnik Ilustrowany” 1902, nr 47, s. 938.

³⁹ Zob. Nowe wydawnictwa, „Tygodnik Mód i Powieści” 1880, nr 39 (13 IX), s. 464; 1882, nr 5 (23 I), s. 55; *Piśmiennictwo (Recenzye, zapiski literackie i bibliograficzne)*, „Szkola” 1881, nr 42 (15 X), s. 344; 1886, nr 7 (13 II), s. 55; I.J.A., *Wiadomości literackie, naukowe i artystyczne*, „Gazeta Narodowa” 1881, nr 246 (28 X), s. 3; *Wiadomości literackie, artystyczne i naukowe*, „Bluszcz” 1882, nr 8 (10 II), s. 64; M. Szlezygier-Kamińska, *Echa muzyczne. Pieśni dla dzieci od lat 5 do 14. Co ma śpiewać młodzież? Chóry mieszane. Nauka śpiewu i nut w ochronkach*, „Tygodnik Mód i Powieści” 1911, nr 27 (8 VII), s. 11.

⁴⁰ J.K. [Jan Kleczyński], *Nowe nuty i książki*, „Echo Muzyczne” 1882, nr 11 (1 VI), s. 86.

⁴¹ *Listy z zakątką przez J.I. Kraszewskiego*, „Biesiada Literacka” 1881, nr 307, s. 327. Przekład w: *Piśmiennictwo. (Recenzye, zapiski literackie i bibliograficzne)*, „Szkola” 1881, nr 50 (10 XII), s. 406.

⁴² *Śpiewnik polski dla ochronek, szkół ludowych i wydziałowych* ułożył Jan Czubski. *Część I. Dla ochronek i klasy I*, wyd. 2 przerobione, Lwów 1886, Nakładem Towarzystwa Pedagogicznego, z drukarni F. Pillera; wyd. 3, Lwów 1896, Nakładem Gubrynowicza i Schmidta, druk K. Prochaski w Cieszynie.

⁴³ Zob. Nowe wydawnictwa, „Tygodnik Mód i Powieści” 1882, nr 22 (22 V), s. 259; „Szkola” 1883, nr 3, s. 17. Analizy treści podręcznika dokonał: J. Motyka, *Wychowanie muzyczne młodzieży w środkowej części Galicji w okresie autonomicznym (1867–1914)*, Rzeszów 2018, s. 80–82.

⁴⁴ *Wiązanka pieśni polskich* zebrał i ułożył na dwa głosy dla młodzieży J. Czubski, Lwów 1890, nakładem Komitetu kolonijnego, egzemplarz nut w: BN, sygn. Mus.II.19.387.

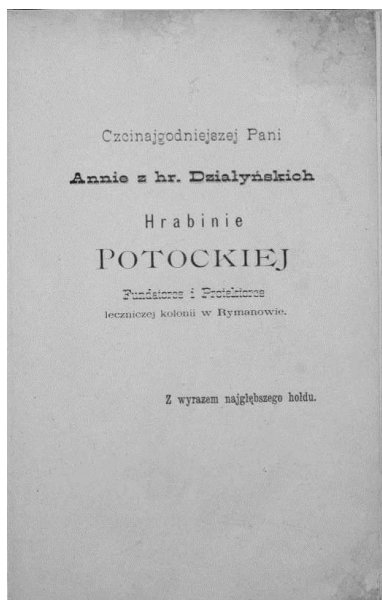
kowany hr. Annie z Działyńskich Potockiej, właścicielce Rymanowa i współzałożycielce uzdrowiska Rymanów-Zdrój, jest swego rodzaju pamiątką z pobytu Czubskiego jako nauczyciela śpiewu i organizatora zajęć umuzykalniających dla dzieci wypoczywających na letniej kolonii w rymanowskim kurorcie latem 1890 roku⁴⁵.

— **Okólnik** c. k. Rady Szk. Kraj. do c. k. Rad szk. okręg., szkół średnich i seminariów nauczycielskich. L. 8014.

Rada Szk. Kraj. poleca książkę p. t. „Śpiewnik polski dla ochronek, szkół ludowych i wydzielowych, ułożył Jan Czubski, nauczyciel c. k. seminarium nauczycielskiego męskiego we Lwowie; Część IV. Śpiewy kościelne, we Lwowie, nakładem Towarz. Pedagog. 1886.” do użytku szkolnego w szkołach ludowych, średnich i seminariach nauczycielskich, tudzież do bibliotek szkolnych.

Z c. k. Rady Szkolnej Krajowej.
Lwów, d. 13. lipca 1886.

Ryc. 3. Ogłoszenie zamieszczone na łamach „Szkoly” 1886, nr 31



Ryc. 4. Dedykacja Jana Czubskiego dla hr. Anny z Działyńskich Potockiej zamieszczona w *Wiązance pieśni polskich*, Lwów 1890

⁴⁵ Rymanów 9 sierpnia, „Czas” 1890, nr 184 (12 VIII), s. 2: „Kronika”.

Towarzystwo Muzyczne w Rzeszowie
otwiera z dniem 15. października 1894 r.

SZKOLĘ

gry na fortepianie i na skrzypcach

tutudzież 23 1-2

SZKOLĘ ŚPIEWU

pod kierownictwem prof. Jana Czubskiego,

tak dla swoich członków i ich rodzin, jakoteż dla obcych,
pod następującymi warunkami:

- 1) W szkole gry na fortepianie udzielana będzie nauka przez 2 godziny tygodniowo. Liczba uczenie, względnie uczniów, pobierających naukę w jednej godzinie, nie będzie przekraczać czterech. Opłata za pobieranie nauki wynosi dla członków Towarzystwa muzycznego i ich rodzin na kursie niższym po 3 korony od osoby miesięcznie, na kursie wyższym po 4 korony, — dla obcych podwójnie.
- 2) W szkole gry na skrzypkach udzielana będzie nauka przez 2 godziny tygodniowo. Opłata za pobieranie nauki wynosi dla członków Towarzystwa muzycznego i ich rodzin po 3 korony od osoby miesięcznie, — dla obcych podwójnie.
- 3) W szkole śpiewu solowego dla pań i mężczyzn udzielana będzie nauka przez 2 godziny tygodniowo w każdym dziele oddzielnie. Liczba uczenie, względnie uczniów, pobierających naukę w jednej godzinie, nie będzie przekraczać czterech. Opłata za pobieranie tej nauki wynosi dla członków Towarzystwa muzycznego i ich rodzin po 4 korony od osoby miesięcznie, dla obcych podwójnie.
- 4) W szkole śpiewu chorałowego dla pań i mężczyzn udzielana będzie nauka przez 2 godziny tygodniowo w każdym dziele oddzielnie. Opłata dla członków Towarzystwa muzycznego i ich rodzin po jednej koronie od osoby miesięcznie, — dla obcych podwójnie.

Zaprasza się przeto wszystkich, mających chęć pobierania nauki w którejkolwiek ze szkół powyższych, aby zgłoszenia swoje najpóźniej do dnia 10. października b. r. w Księgarni J. A. Pelara w Rzeszowie wnieść zechcieli, lub też zapisywali się w Towarzystwie kasynowym, ul. Kosciuszki, od godz. 12. do 1. w południe, gdzie codziennie jeden z członków Towarzystwa muzycznego będzie urzędował.

Z Wydziału Towarzystwa muzycznego.

Ryc. 5. Reklama prasowa w: „Kurier Rzeszowski” 1894, nr 1

Podsumowaniem pedagogicznego doświadczenia Czubskiego w zakresie nauczania gry na skrzypkach (grę na skrzypkach, fortepianie i organach wprowadzono do seminariów nauczycielskich w Galicji w 1890 roku)⁴⁶ stanowi książka pt. *Szkola na skrzypce*, w której obok teoretycznych podstaw niezbędnych w odczytaniu i realizacji tekstu muzycznego zamieszczone są praktyczne wskazówki dotyczące techniki gry na instrumencie oraz ćwiczenia oparte na polskich i ukraińskich tańcach ludowych, polskich kolędach i pieśniach patriotycznych⁴⁷. Podręcznik był polecany na łamach wielu polskich czasopism i w katalogach księgarskich jeszcze w okresie międzywojennym⁴⁸.

⁴⁶ A. Meissner, *Nauczyciele muzyki...*, s. 197.

⁴⁷ *Szkola na skrzypce* ułożył J. Czubski, Lwów–Warszawa [ca. 1890], Nakład Księgarni Polskiej Bernarda Połonieckiego [egzemplarz nut w: BN, sygn. Mus.III.79.089]; wyd. kolejne *Szkola na skrzypce dla użytku uczniów seminaryum nauczycielskiego. Cz. I* [ca. 1901], nakładem autora. Por. Pan Jan Czubski, „Głos Rzeszowski” 1901, nr 43 (27 X), s. 3: „Kronika”.

⁴⁸ „Kurier Warszawski” 1922, nr 134 (wyd. wieczorne), s. 16; *Katalog wydawnictw i komiksów Księgarni Polskiej B. Połonieckiego we Lwowie*, [Lwów] 1922, s. 20; *Katalog utworów muzycznych na mandolinę lub skrzypce oraz zespoły mandolinowe*, Warszawa 1931, s. 24; „Jaroński Orędownik Powiatowy” 1933, nr 28 (13 VII), s. 2; „Drwęca” 1935, nr 86 (23 VII), s. 4.

Czubski jako kompozytor reprezentuje nurt narodowy doby pomoniuszkowskiej. Cechą charakterystyczną dla jego twórczości jest sięganie do tematyki historycznej, np. opera *Córa Piastów* ukończona w postaci wyciągu fortepianowego, kantata *Hymn na cześć zwycięstwa króla Jana Sobieskiego pod Wiedniem* (Lwów 1883), i do polskiej literatury romantycznej (Mickiewicz, Syrokomla, Lenartowicz, Fredro) oraz wyzyskiwanie elementów muzyki ludowej, np. *W starym dworze. Polonez. Śpiew z akompaniamentem fortepianu* (Lwów 1892); *Naprzód! Polonez na chór unisono z towarzyszeniem fortepianu* (b.m. 1891); *Wspomnienia. Trzy mazury na fortepian* dedykowane Fabianowi Tymolskiemu (Lwów 1876). W dorobku Czubskiego obok opery i dwóch kwartetów smyczkowych znajdują się przede wszystkim kompozycje chóralne (*a cappella* i z towarzyszeniem instrumentalnym), tworzone na potrzeby działalności pedagogicznej i chórmistrzowskiej, pieśni solowe oraz kompozycje fortepianowe posiadające cechy muzyki użytkowej lub salonowej. Jego twórczość jest zatem odzwierciedleniem trendów dominujących w muzyce polskiej XIX wieku. W przeważającej większości są to utwory okolicznościowe związane z wydarzeniami w życiu kulturalnym Lwowa i Rzeszowa, np. *Mazurek na chór męski a cappella* do słów M. Pronia poświęcony Wiktorowi Zbyszewskiemu, adwokatowi, wieloletniemu radnemu miejskiemu i burmistrzowi Rzeszowa, wykonany w dniu jego imienin, tj. 23 grudnia 1894 roku, przez chór rzeszowskiego „Sokoła”⁴⁹. Z kolei *Polonez na solo skrzypcowe z towarzyszeniem fortepianu* dedykowany arcyksiężniczce Marii Dolores na pamiątkę jej chrztu w katedrze Lwowskiej 9 maja 1891 roku został wykonany przez kompozytora w salonie Leopolda Salwatora, księcia Madrytu⁵⁰. Czubski otrzymał za pośrednictwem urzędu ochmistrzowskiego pismo z wyrazem podziękowania za muzyczny dar od arcyksięcia wraz z pamiątkową brylantową szpilką⁵¹.

Kompozycje Czubskiego były wykonywane zarówno w Galicji, jak i poza jej granicami, m.in. w Wielkopolsce⁵². Jedną z pierwszych kompozycji docenionych przez krytykę muzyczną była *Modlitwa polskiej dzieci* na chór mieszany z towarzyszeniem organów wyróżniona w konkursie chóralnym zorganizowanym przez Towarzystwo Muzyczne w Krakowie w listopadzie 1877 roku, wykonana po raz pierwszy 3 maja 1878 roku w Sali Hotelu Saskiego przez chór tegoż towarzystwa pod kierunkiem Stanisława Niedzielskiego⁵³. Szczególnym

⁴⁹ W czasie uczty, „Kurier Rzeszowski” 1894, nr 13 (23 XII), s. 4: „Kronika”. Por. S. Pięta-Kowalik, *Portret Wiktora...*, s. 74–81.

⁵⁰ P. Jan Czubski, „Gazeta Lwowska” 1891, nr 125 (5 VI), s. 4: „Kronika”; *Profesor Jan Czubski*, „Dziennik Polski” 1891, nr 175 (26 VI), s. 3: „Kronika”.

⁵¹ *Teatr, literatura i muzyka*, „Gazeta Narodowa” 1891, nr 125 (25 VI), s. 3.

⁵² *Pniewy*, „Kurier Poznański” 1907, nr 143 (dodatek), bez paginacji: „Wiadomości miejscowe i potoczne”; *Koncert na bezdomnych*, „Dziennik Poznański” 1916, nr 204 (7 IX), s. 3: „Kronika. Wiadomości miejscowe”.

⁵³ Podczas tego wieczoru wykonano również utwór nagrodzony w niniejszym konkursie, tj. *Veni creator* na chór męski Władysława Żeleńskiego. Zob. *Kraków*, „Gazeta Narodowa” 1877,

powodzeniem cieszyła się kantata *Modlitwa Jagielly przed bitwą pod Grunwaldem* na chór męski, duet i solo z towarzyszeniem fortepianu do tekstu Gustawa Zielińskiego, wykonana w Rzymie w maju 1891 roku, „w jednym z najarystokratyczniejszych salonów”, gdzie spotkała się z pochlebną krytyką⁵⁴. Kompozycja ta była popularna w polskich i polonijnych kręgach chóralnych zarówno w okresie zaborów, jak i w dwudziestoleciu międzywojennym (wykonywał ją też chór rzeszowskiej „Lutni”)⁵⁵, bo mimo upływu lat „nie straciła nic ze swego narodowego ducha i polotu artystycznego”⁵⁶. Znajdowała się także w repertuarze chóru męskiego Towarzystwa Śpiewaczego „Bard” we Lwowie. Jej wykonanie pod dyрекcją Franciszka Rylinga w 16. rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości, przypadającą 11 listopada 1934 roku, transmitowały wszystkie ówczesne rozgłośnie Polskiego Radia – w Warszawie, Lwowie, Krakowie, Poznaniu, Katowicach, Łodzi i Wilnie⁵⁷. Utwór był upowszechniany także w formie nagrań fonograficznych z początku XX wieku⁵⁸.

Wśród utworów wokalnych Czubskiego zamieszczanych w różnego rodzaju śpiewnikach od schyłku XIX do połowy XX wieku znajdowały się m.in. *Pieśń o ziemi krakowskiej* incipit *Srebrną wstęgą Wisła płynie* oraz *Polonez* do słów Antoniego Góreckiego incipit *Kochajmy się, bracia mili*⁵⁹ spopularyzowany

nr 255 (7 XI), s. 3: „Kronika miejscowa i zamiejscowa”; *5ty Wieczór muzyczny*, „Czas” 1878, nr 101 (2 V), s. 4 [reklama prasowa]; *Jutro w sali reductowej*, „Czas” 1878, nr 102 (3 V), s. 2: „Kronika miejscowa i zagraniczna”; *Wczorajszy wieczór w Towarzystwie muzycznym*, „Czas” 1878, nr 104 (5 V), s. 2: „Kronika miejscowa i zagraniczna”.

⁵⁴ Notatki literacko-artystyczne, „Gazeta Lwowska” 1891, nr 102 (5 V), s. 3.

⁵⁵ *Grunwald w Przemyślu*, „Echo Przemyskie” 1902, nr 57 (17 VII), s. 2; *Sprawozdanie Dyrekcji c.k. Gimnazjum I Wyższego w Nowym Sączu za rok szkolny 1916*, Nowy Sącz 1916, s. 53; *Tekst pieśni popisowych [w:] Pamiętnik V. Zjazdu Śląskich Towarzystw Śpiewających w Katowicach i Król. Hucie dnia 28 i 29 czerwca 1925*, Katowice 1925, s. 49; *Z obchodu dwudziestopięcioletniego jubileuszu Tow. muzycznego i śpiewackiego „Lutnia”*, „Ziemia Rzeszowska” 1929, nr 51 (20 XII), s. 2; *Koncert Jubileuszowy Tow. Śpiewu i Dramatu „Nowe Życie”*, [Chicago] 1932, s. 11; S. Mech, *Wspomnienia o chorze gimnazjalnym w latach 1900/01–1901/02 [w:] Księga Pamiątkowa 70-lecia Państwowego Gimnazjum imienia Króla Stanisława Leszczyńskiego w Jasle 1868–1938*, [Jasło 1938], s. 84; J. Życzkowski, *Gaudeamus igitur... Dzieje Krakowskiego Chóru Akademickiego*, ostatni rozdział napisał, całość oprac. i przypisami opatrzył S. Has, Kraków 1977, s. 152.

⁵⁶ *Lwowskie Towarzystwo Śpiewacze „Bard”*. *Z pieśni do bratnich serc... W 30-lecie założenia 1907–1937*, Lwów 1937, s. 7.

⁵⁷ „Fala” 1934, nr 6 (8 XI), s. 2.

⁵⁸ Nagrania dźwiękowego kompozycji Czubskiego dokonała w 1909 roku amerykańska firma fonograficzna The Victor Talking Machine Company. Zob. K. Janczewska-Sołomko, *Dyskopedia poloników do roku 1918*, t. 1, Warszawa 2002, s. 213, poz. 2681.

⁵⁹ Na przykład *Śpiewnik sokoli. Zebrał i ułożył Fr. Barański*, Kraków 1896; *Śpiewnik dla szkół ludowych i wydziałowych* ułożył T. Szypuła, Kraków 1913; *Śpiewniczek młodzieży polskiej zawierający dawne i nowsze pieśni z muzyką na 1, 2 i 3 głosy* oprac. W. Świerczek, z. I, Kraków 1917; *Śpiewnik szkolny na jeden, dwa i trzy głosy*, Poznań 1920; *Zbiór pieśni polskich (na dwa głosy)*, oprac. J. Leo, Jerozolima 1944.

w rewii *Kochajmy się* przez artystów Czołówki Teatralnej Wojska Polskiego „Lwowska Fala”, tj. zespół teatralny I Korpusu Wojska Polskiego złożony z artystów rozgłośni Polskiego Radia we Lwowie, działający na emigracji podczas II wojny światowej⁶⁰.



Ryc. 6. *Modlitwa Jagielly przed bitwą pod Grunwaldem*, Lwów [1890], Księgarnia i Skład Nut Gubrynowicza i Schmidta, strona tytułowa i pierwsza strona partytury

Źródło: Biblioteka Jagiellońska, sygn. Muz.14398.III.

Opracowane przez Czubskiego kolędy polskie (wyd. *50 kolęd i pastorałek na dwa głosy*, Lwów 1894)⁶¹, które obok m.in. aranżacji Jana Galla zalecane były organistom jako te „przyczyniające się do podniesienia ducha”⁶², znajdowały się w repertuarze polskich chórów, w tym także Krakowskiego Chóru Akademickiego⁶³. Kolęda *Mizerna cicha* to jedna z kilku muzycznych adaptacji tekstu poetycznego Teofila Lenartowicza *Mizerna, cicha stajenka licha* (wyd. *Szopka. Poezja T.L.*, Wrocław 1849) z przełomu XIX i XX wieku. Umuzyczniony przez Czub-

⁶⁰ *Kochajmy się. Rewia w 2 częściach w 15 obrazach pióra Wiktora Budzyńskiego*, [s.l.] [1942–1943], egzemplarz nut [zawierający m.in. zapis linii melodycznej pieśni *Kochajmy się* J. Czubskiego] w: BN, sygn. Mus.II.29.534. Por. J. Smoliński, *Lwowska Fala na wojennym szlaku* (1939–1946), red. J. Gmitruk, T. Skoczek, Warszawa 2021, *passim*.

⁶¹ Zob. *Przegląd piśmiennictwa*, „Przedświt” 1895, nr 2 (20 I), s. 18.

⁶² *Śpiewanie kolend*, „Głos Rzeszowski” 1901, nr 49 (8 XII), s. 3.

⁶³ J. Życzkowski, *Gaudeamus igitur...*, s. 152.

skiego tekst Lenartowicza zamieszczany był od końca XIX wieku w zbiorach kolęd i pastorałek opracowywanych przez polskich kompozytorów⁶⁴. Zapisu dźwiękowego kolędy *Mizerna cicha* Czubskiego w opracowaniu na głos (tenor) z towarzyszeniem organów dokonała w latach 1910–1915 niemiecka firma fonograficzna Beka Grand Record mająca swe przedstawicielstwo w Warszawie⁶⁵.

Obecność utworów muzycznych Czubskiego w przestrzeni kultury świadczy o popularności kompozytora zwłaszcza w polskim i polonijnym ruchu chóralnym od końca XIX do pierwszej połowy XX wieku. Współcześnie kompozycje wokalne tego twórcy prezentowane są sporadycznie podczas koncertów okolicznościowych o zasięgu regionalnym⁶⁶, publikowane są w zbiorach pieśni i podręcznikach przeznaczonych dla niższych klas szkół muzycznych I stopnia⁶⁷. Szczególnie dla mieszkańców Podkarpacia ważną kwestią wydają się wszelkie formy upowszechniania wiedzy o galicyjskich twórcach związanych z Rzeszowem, do których należy Jan Czubski, i z innymi miejscowościami terenu Polski południowo-wschodniej oraz promocja ich muzycznego dorobku stanowiącego część bogatego dziedzictwa kulturowego naszego regionu.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Biblioteka Jagiellońska w Krakowie

Rkps 6494 IV, *Korespondencja Józefa Ignacego Kraszewskiego*. Seria III: *Listy z lat 1863–1887*, t. 34.

Rkps 8077 III, *Korespondencja Michała Bobrzyńskiego – od września 1890 wiceprezydenta Rady Szkolnej Krajowej – z lat 1890–1891*.

Źródła drukowane

Alfabetyczny spis członków lwowskiego oddziału Towarzystwa Pedagogicznego od założenia do roku 1894 [w:] W. Brzeziński, *Historia lwowskiego oddziału Towarzystwa Pedagogicznego*. W 25-letnią rocznicę istnienia, Lwów 1894.

⁶⁴ 16 ulubionych kolęd na chór męski, zebrał i wydał M. Signio, Lwów [ca. 1890], Księgarnia Gubrynowicza i Schmidta, bez paginacji; *Kolędy na 3 głosy żeńskie* oprac. S. Bursa, Kraków 1932, nakładem autora. Główny skład w Księgarni Teodora Gieszczykiewicza, druk Zakłady Graficzne „Styl”.

⁶⁵ K. Janczewska-Sołomko, *Dyskopedia...*, t. 1, s. 54, poz. 590.

⁶⁶ Do utworów wokalnych Czubskiego wykonywanych obecnie przez polskie chóry amatorskie należy *Polonez „Kochajmy się, bracia mili”* oraz kolęda *Mizerna cicha*. Zob. R. Hanke, *Silesia cantat. Dzieje polskiego śpiewactwa kościelnego na Śląsku*, Katowice 1996, s. 183; strona internetowa Kameralnego Chóru Piastuny: <https://odskpiast.art/chor-piastuny/> (16.05.2020).

⁶⁷ J. Czubski, *Pieśń o ziemi krakowskiej* [w:] *Ojców naszych śpiew. Pieśni patriotyczne*, wybór i oprac. M. Straszewicz, oprac. muz. B. Grzesik, Komorów 1992; *idem, Fanfara (fragment)* [w:] M. Wacholc, *Solfeż elementarny. Podręcznik dla klasy II szkoły muzycznej I stopnia*, wyd. 3, Warszawa 2010.

- Bursa S., *Jan Czubski (Wspomnienie)*, „Głos Rzeszowski” 1902, nr 46, s. 1–2.
- C.K. seminaria nauczycielskie męskie i żeńskie Królestwa Galicji i Wielkiego Księstwa Krakowskiego w okresie 1871–1896. Pamiętnik, wydany z powodu czterćwiekowego jubileuszu galicyjskich seminariów nauczycielskich, obchodzonego we Lwowie w dniach 19, 20 i 21 listopada 1896 r.*, Lwów 1897.
- Katalog wydawnictw i komiksów Księgarni Polskiej B. Połonieckiego we Lwowie*, [Lwów] 1922.
- Katalog utworów muzycznych na mandolinę lub skrzypce oraz zespoły mandolinowe*, Warszawa 1931.
- Kochajmy się. Rewia w 2 częściach w 15 obrazach pióra Wiktora Budzyńskiego*, [s.l.] [1942–1943].
- Kolędy na 3 głosy żeńskie* oprac. S. Bursa, Kraków 1932, nakładem autora. Główny skład w Księgarni Teodora Gieszczykiewicza, druk Zakłady Graficzne „Styl”.
- Koncert Jubileuszowy Tow. Śpiewu i Dramatu „Nowe Życie”*, [Chicago] 1932.
- Księga Pamiątkowa 70-lecia Państwowego Gimnazjum imienia Króla Stanisława Leszczyńskiego w Jasle 1868–1938*, [Jasło 1938].
- Lwowskie Towarzystwo Śpiewacze „Bard”. Z pieśnią do bratnich serc... W 30-lecie założenia 1907–1937*, Lwów 1937.
- Ojców naszych śpiew. Pieśni patriotyczne*, wybór i oprac. M. Straszewicz, oprac. muz. B. Grzesik, Komorów 1992.
- Pamiętnik V. Zjazdu Śląskich Towarzystw Śpiewaczych w Katowicach i Król. Hucie dnia 28 i 29 czerwca 1925*, Katowice 1925.
- Wspomnienia o rodzinie Żalskich w XIX stuleciu*, Kraków 1907.
- Sprawozdanie Dyrekcji Państw. Seminarjum Nauczycielskiego Męskiego im. Stanisława Staszica w Rzeszowie za rok szkolny 1935/36*, Rzeszów 1936.
- Sprawozdanie Dyrekcji c.k. Gimnazjum I Wyższego w Nowym Sączu za rok szkolny 1916*, Nowy Sącz 1916.
- Sprawozdanie Dyrektora c.k. IV Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1884*, Lwów 1884.
- Sprawozdanie [...] za rok szkolny 1886*, Lwów 1886.
- Sprawozdanie [...] za rok szkolny 1887*, Lwów 1887.
- Sprawozdanie [...] za rok szkolny 1888*, Lwów 1888.
- Sprawozdanie [...] za rok szkolny 1890*, Lwów 1890.
- Sprawozdanie [...] za rok szkolny 1891*, Lwów 1891.
- Sprawozdanie z czynności Wydziału Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Rzeszowie za rok 1892*, Rzeszów 1893.
- Sprawozdanie... za rok 1893*, Rzeszów 1894.
- Sprawozdanie... za rok 1894*, Rzeszów 1895.
- Sprawozdanie... za rok 1895*, Rzeszów 1896.
- Sprawozdanie... za rok 1896*, Rzeszów 1897.
- 16 ulubionych kolęd na chór męski*, zebrał i wydał Marian Signio, Lwów [ca. 1890], Księgarnia Gubrynowicza i Schmidta.
- Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomerji z Wielkiem Księstwem Krakowskim na rok 1872*, Lwów 1872.
- Szematyzm [...] na rok 1873*, Lwów 1873.
- Szematyzm [...] na rok 1874*, Lwów 1874.
- Szematyzm [...] na rok 1875*, Lwów 1875.
- Szematyzm [...] na rok 1876*, Lwów 1876.
- Szematyzm [...] na rok 1877*, Lwów 1877.
- Szematyzm [...] na rok 1880*, Lwów 1880.
- Szematyzm [...] na rok 1886*, Lwów 1886.

- Szematyzm [...] na rok 1890*, Lwów 1890.
Szematyzm [...] na rok 1891, Lwów 1891.
Szematyzm [...] na rok 1892, Lwów 1892.
Szematyzm [...] na rok 1893, Lwów 1893.
Szematyzm [...] na rok 1894, Lwów 1894.
Szematyzm [...] na rok 1895, Lwów 1895.
Szematyzm [...] na rok 1896, Lwów 1896.
Szematyzm [...] na rok 1897, Lwów 1897.
Szematyzm [...] na rok 1898, Lwów 1898.
Szematyzm [...] na rok 1899, Lwów 1899.
Szematyzm [...] na rok 1900, Lwów 1900.
Szematyzm [...] na rok 1901, Lwów 1901.
Szematyzm [...] na rok 1902, Lwów 1902.
Szkoła na skrzypce ułożył J. Czubski, Lwów–Warszawa [ca. 1890], Nakład Księgarni Polskiej Bernarda Połonieckiego.
Śpiewniczek młodzieży polskiej zawierający dawne i nowsze pieśni z muzyką na 1, 2 i 3 głosy oprac. W. Świerczek, z. I, Kraków 1917.
Śpiewnik dla szkół ludowych i wydziałowych ułożył T. Szypuła, Kraków 1913.
Śpiewnik polski dla ochronek, szkół ludowych i wydziałowych ułożył Jan Czubski. *Część I: Dla ochronek i klasy I*, Lwów 1880, nakładem Towarzystwa Pedagogicznego; *Część II: Dla klasy II. i III.*, Lwów 1881; *Część III: Dla klasy IV., V. i VI.*, Lwów 1882; *Część IV: Śpiewy kościelne*, Lwów 1886.
Śpiewnik sokoli. Zebrał i ułożył Fr. Barański, Kraków 1896.
Śpiewnik szkolny na jeden, dwa i trzy głosy, Poznań 1920.
Wacholc M., *Solfeż elementarny. Podręcznik dla klasy II szkoły muzycznej I stopnia*, wyd. 3, Warszawa 2010.
Wiązanka pieśni polskich zebrał i ułożył na dwa głosy dla młodzieży J. Czubski, Lwów 1890, nakładem Komitetu kolonijnego.
Zbiór pieśni polskich (na dwa głosy), oprac. J. Leo, Jerozolima 1944.

Prasa

- „Biesiada Literacka” 1881, nr 307.
„Bluszcz” 1882, nr 8.
„Czas” 1878, nr 101–102, nr 104; 1880, nr 172; 1887, nr 226; 1890, nr 184.
„Drwęca” 1935, nr 86.
„Dziennik Polski” 1888, nr 80; 1891, nr 175.
„Dziennik Poznański” 1916, nr 204.
„Dziennik Urzędowy c. k. Rady Szkolnej Krajowej w Galicyi w zakresie szkół ludowych” 1899, nr 40.
„Echo Muzyczne” 1882, nr 11.
„Echo Przemyskie” 1898, nr 50; 1902, nr 57.
„Fala” 1934, nr 6.
„Gazeta Lwowska” 1880, nr 111; 1887, nr 223; 1889, nr 97; 1890, nr 212; 1891, nr 102, nr 125; 1892, nr 60, nr 104, nr 127; 1902, nr 251.
„Gazeta Narodowa” 1877, nr 255; 1881, nr 246; 1884, nr 294; 1887, nr 4; 1888, nr 289; 1890, nr 47; 1893, nr 2; 1891, nr 125; 1892, nr 284; 1902, nr 270.
„Głos Rzeszowski” 1898, nr 24, nr 26–27; 1899, nr 10, nr 19, nr 38–39; 1901, nr 43, nr 49; 1902, nr 44.

- „Jarociński Orędownik Powiatowy” 1933, nr 28.
„Kurier Poznański” 1907, nr 143.
„Kurier Rzeszowski” 1894, nr 1–2, nr 13; 1895, nr 52–54.
„Kurier Teatralny Lwowski” 1870, nr 5; 1871, nr 43.
„Kurier Warszawski” 1922, nr 134 (wyd. wieczorne).
„Przedświt” 1895, nr 2.
„Przegląd Tygodniowy Życia Społecznego, Literatury i Sztuki” 1902, nr 45.
„Przewodnik Gimnastyczny Sokół” 1886, R. 6, nr 6.
„Słowo Polskie” 1904, nr 326.
„Szkoła” 1880, nr 19; 1881, nr 42, nr 48, nr 50–51; 1886, nr 7, nr 31.
„Tygodnik Ilustrowany” 1902, nr 47.
„Tygodnik Mód i Powieści” 1880, nr 39; 1882, nr 5, nr 22; 1883, nr 3; 1911, nr 27.
„Zdrojowiska” 1898, nr 13.
„Ziemia Rzeszowska” 1929, nr 51.

Opracowania

- Burczyk M., *Otakar Ševčík – ojciec nowoczesnej pedagogiki skrzypcowej*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Edukacja Muzyczna” 2014, z. 9, red. M. Popowska, s. 49–61.
- Hanke R., *Silesia cantat. Dzieje polskiego śpiewactwa kościelnego na Śląsku*, Katowice 1996.
- Hordyński W., Czubski Jan [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 4, Kraków 1938, s. 372.
- Janczewska-Sołomko K., *Dyskopedia poloników do roku 1918*, t. 1, Warszawa 2002.
- Janczewska-Sołomko K., Roźniatowska B., *Muzycy pedagogzy urodzeni do 1871 roku w kulturze polskiej. Leksykon*, Warszawa 2018.
- Kamińska-Kwak J., Czubski Jan [w:] *Encyklopedia Rzeszowa*, [red. naczelny J. Draus], Rzeszów 2004, s. 74; wyd. 2, Rzeszów 2011, s. 101.
- Kwilecki A., *Zaluscy w Iwoniczu 1799–1944*, Kórnik 1993.
- Łopuszański B., Ostaszewski Teofil Wojciech [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 24, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1979, s. 459–460.
- Mazepa L., *Szkołnictwo muzyczne Lwowa w okresie austriackim (1772–1918)* [w:] *Musica Galiciana. Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich (od doby piastowsko-księżęcej do roku 1945)*, t. 1, red. L. Mazepa, Rzeszów 1997, s. 81–102.
- Meissner A., *Edukacja młodzieży chłopskiej w Galicji doby autonomicznej*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2007, nr 23, s. 21–33.
- Meissner A., *Nauczyciele muzyki w galicyjskich zakładach kształcenia nauczycieli w latach 1871–1918* [w:] *Musica Galiciana, Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich (od doby piastowsko-księżęcej do roku 1945)*, t. 3, red. L. Mazepa, Rzeszów 1999, s. 197–215.
- Meissner A., *Spór o duszę polskiego nauczyciela. Społeczeństwo galicyjskie wobec problemów kształcenia nauczycieli*, Rzeszów 1999. Seria: „Galicja i jej dziedzictwo”, t. 11.
- Meissner-Łozińska J., Czubski Jan (1841–1902) [w:] *Słownik biograficzny twórców oświaty i kultury XIX i XX wieku Polski południowo-wschodniej*, red. A. Meissner, K. Szmyd, Rzeszów 2011, s. 85.
- Motyka J., *Wychowanie muzyczne młodzieży w środkowej części Galicji w okresie autonomicznym (1867–1914)*, Rzeszów 2018.
- Ostaszewski J., Ostaszewski Kazimierz [w:] *Ziemiańscy polscy XX wieku. Słownik biograficzny*, cz. 2, Warszawa 2016, s. 55.
- Ostrowski R., *Grabownica Starzeńska. Kartki z dziejów wsi, Grabownica Starzeńska–Brzozów–Rzeszów* 2009.

- Pięta-Kowalik S., *Portret Wiktora Zbyszewskiego w kompozycji Jana Czubskiego – przypomnienie sylwetki rzeszowskiego patrioty*, „Dydaktyka Polonistyczna” 2018, nr 4(13), s. 74–81.
- Pięta-Kowalik S., *Odsłonięcie pomnika Adama Mickiewicza – scena z życia dziewiętnastowiecznego Rzeszowa utrwala w kompozycji Jana Czubskiego*, „Kamerton” 2017, nr 61, s. 125–133.
- Półwiekowa przeszłość Stowarzyszenia Katolickiej Młodzieży Rękodzielniczej „Skala” we Lwowie*, oprac. J. Białynia Chołodecki, Lwów 1906.
- Reiss J., *Czubski Jan* [w:] *Słownik muzyków polskich*, t. 1, red. J. Chomiński, Kraków 1964, s. 98.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 2, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1881.
- Smoliński J., *Lwowska Fala na wojennym szlaku (1939–1946)*, red. J. Gmitruk, T. Skoczek, Warszawa 2021.
- Zaluski I., *A Polish Family in Music*, „Contemporary Review” 1997, vol. 270, no. 1573, s. 94–99.
- Życzkowski J., *Gaudeamus igitur... Dzieje Krakowskiego Chóru Akademickiego*, ostatni rozdział napisał, całość oprac. i przypisami opatrzył S. Has, Kraków 1977.
- Горак Я., *Генацій Гуневич і формування Анатолія Вахнянина як музиканта (до історії українсько-польських взаємин)* [w:] *Musica Galicana. Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich (od doby piastowsko-księżęcej do roku 1945)*, t. 5, red. L. Mazepa, Rzeszów 2000, s. 219–224.
- Мазепа Л., *Сторінки музичного минулого Львова (з неопублікованого)*, Львів 2001.
- Мазепа Л., Мазепа Т., *Шлях до Музичної Академії у Львові*, т. 1: *Від доби міських музикантів до Консерваторії [поч. XV ст. – до 1939 р.]*, Львів 2003.

Netografia

<https://odskpiast.art/chor-piastuny/>.

FROM GRABOWNICA STARZEŃSKA TO LVIV. ON THE ARTISTIC PATH OF JAN CZUBSKI, A KAROL MIKULI'S STUDENT

Abstract

The present study is devoted to Jan Czubski (1841–1902), a Polish composer and music teacher, choir organizer and conductor, animator of the musical life in Galicia who was born in the village of Grabownica Starzeńska (today Podkarpackie Province). The author discusses the path of education and professional career of a musician brought up in a poor peasant family who as a youngster went to study music in Lviv and where he then was involved in pedagogical and artistic activities for over 20 years.

He earned his recognition not only in the Galician community but also in other areas of Poland as an excellent teacher and popularizer of choral song and the author of songbooks which entered the permanent canon of school music education in Galicia. Jan Czubski deserves admiration for his career path which started in Lviv and continued in Rzeszów (between 1892–1902) in view of the difficult access to education for rural youth in Galicia, especially in the pre-autonomous period.

Keywords: Jan Czubski, music, education, Galicia, Lviv, Rzeszów, Grabownica Starzeńska